

Posudek na bakalářskou práci

Paličková, Š. 2015. Couchsurfing: cestovatelská komunita v perspektivě multi-sited etnografie. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. 56 stran.

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná

Oponent: Mgr. Markéta Zandlová, Ph.D.

Bakalářská práce Šárky Paličkové se věnuje v Čechách málo probádanému tématu couchsurfingu, které zkoumá v českém kontextu rovněž ne zcela běžným přístupem multi-sited etnografie. Volbu tématu i metody jeho zpracování bych chtěla v úvodu svého posudku velice ocenit. Do třetice si pochvalu hned na začátek zaslouží teoretické zázemí práce, které organicky téma i metodu prorůstá a komunikuje s nimi.

Studentka se rozhodla zaměřit na couchsurfing (CS) nikoli jako alternativní způsob turismu, ale především jako svébytnou komunitu lidí, kteří sdílejí určitou představu o světě, o vztazích v něm a též o jednání, které je ne/žádoucí. Studovala „*jaké sítě a vazby participace v CS komunitě generuje a jaký je charakter a vztahy těchto sítí*“ (s. 19). Sociálním kontextem CS, který analyzuje ve velice zdařilé a poučené teoretické části (opírající se především o dílo Z. Baumana), je jí postmoderní globální svět, vyznačující se trvalým pohybem, „tekutostí“ a napětím mezi individualismem a potřebou vzájemnosti a přináležení. Všechny tyto charakteristiky se pak promítají do podoby CS a vztahů, které mezi sebou jeho „vynavači“ navazují. Snad jen jediná připomínka, studentka se mohla seznámit alespoň přehledově s literaturou k antropologii turismu, např. Nash, D. 2001. *Anthropology of Tourism*; Urry, J. 1990. *The Tourist Gaze* aj.

Vlastní analýzu předchází podrobný výklad multi-sited etnografie a autorčina argumentace, proč právě tento přístup zvolila. S ohledem na téma se jedná o naprosto ideální volbu, kterou oceňuji o to více, že jde o postup výrazně náročnější (z hlediska času, financí i nároků na badatele) než je výzkum na jednom místě. A právě proto je velká škoda, že se autorce nepodařilo zcela využít potenciál tohoto přístupu, neboť v analýze svého terénního výzkumu (vyjma reflexivní části) pracuje s jinými zdroji dat, než jsou rozhovory, jen okrajově. Především postrádám poznatky založené na zúčastněném pozorování každodennosti zkoumaných aktérů (napadá mne například otázka, nakolik jsou jejich příběhy uzpůsobeny pro přijímání hostů, nakolik v nich svým jednáním vydělují nějakou „soukromou“ sféru apod.).

Ve třetí kapitole je zachycen průběh výzkumu a jsme reflexivní formou seznámeni s informátory i s pozicí samotné autorky a s její couchsurferskou zkušeností; poté již jsou představeny výsledky bádání. Zde se Šárka Paličková pokusila o vytvoření kategorií, které by měly systematicky zachytit couchsurferský způsob života: CS lze v její interpretaci chápat především jako určité „dynamické sociální interakce“ (kap. 4), řízené „normami“ důvěry, pohostinnosti a reciprocity (kap. 5), v nichž jsou kromě samotných cestovatelů zaangažováni i další živí i institucionální „aktéři“ (kap. 6). Deklarovaným smyslem CS je pak „lokální poznání“ (kap. 7), odehrávající se do velké míry prostřednictvím určitých sdílených „aktivit“ (kap. 8) v intimním prostoru hostitelských domovů, rodin a míst. Napětí mezi touhou po *lokálním poznání*, budováním *intimních vztahů* mezi zdánlivě „cizími“ lidmi, trvalou *mobilitou* aktérů (kap. 9) a *globalizovaným světem* jako „jevištěm“, na němž se CS odehrává, vymezuje prostor, kde jsou utvářeny vazby mezi aktéry. Ty mají charakter translokálních

sítí, v nichž se couchsurferi pohybují se stejnou samozřejmostí a důvěrou jako v (geograficky a časově ohraničeném) lokálním prostoru jejich každodenního života. Zde výzkum ukazuje, že požadavek důvěry, otevřenosti a sdílení intimity, pro CS nezbytný, a především jeho běžná realizace v životech couchsurferů, je v určitém protikladu k postmoderním globálním procesům individualizace, „projektování“ sebe sama a své identity, povrchnosti vztahů a nedůvěřivosti vůči světu (s. 52). Jedním ze silných závěrů výzkumu pak je, že CS umožňuje „*vyvázání se z postmoderních schémat*“ (s. 54) – a to i přesto, že aktéři jsou v postmoderním světě „doma“ a umějí se v něm zcela samozřejmě a efektivně pohybovat (tamtéž). Ostatně, samotná existence CS je umožněna právě podmínkami postmoderního globálně propojeného světa.

Závěry výzkumu jsou dle mého názoru velice zajímavé, nebanální a dobře teoreticky podložené. Navíc otevírají spoustu dalších témat, která byla zprvu „skryta“ a až díky provedenému výzkumu se vyjevila ve své nesamozřejmosti.

Práce Šárky Paličkové má i své drobné slabiny – v posudku se jim ale věnuji jen proto, že z textu je zřejmý značný potenciál autorky, jehož rozvinutí by snad mohly moje poznámky napomoci.

První připomínka se týká reprezentace výzkumu prostřednictvím textu. Jsem přesvědčena, že lépe vystavěný, přehlednější a kompaktnější text by dal více vyniknout všem kvalitám autorčiny práce (tj. erudovanosti teoretické části, s nasazením provedenému výzkumu a především výsledkům bádání a interpretaci). Co mám konkrétně na mysli: úvod práce působí jako abstrakt – měl by lépe otevřít téma, více ho přiblížit, skutečně „uvést“ čtenáře do „dění“ následného textu. Tělo práce je roztržité; jednotlivé, často velice krátké kapitoly spolu mnohdy nekomunikují a čtenář místy jen obtížně rekonstruuje hlavní linie autorčiny argumentace. Dílčí poznatky jsou jasné – jejich propojení o poznání méně. Dobře je to vidět na Závěru práce: je příliš stručný, ani důsledně neshrnuje provedený výzkum, ani negraduje text; zdá se, jako by nebyl dokončený, jako by obsahoval hesla či fragmenty, které ještě měly být rozpracovány, leč nebyly.

Ačkoli se práce vyznačuje velice expertním slovníkem, ne vždy je to ku prospěchu - místy je text kostrbatý, vyvolává dojem urputné snahy o užití odborného jazyka za každou cenu, i tam, kde to není nijak nutné, např. když jsou lidé vytrvale označováni „aktéři“, bez ohledu na funkčnost takového označení (např. s. 31: „*S většinou aktérů se aktéři nevidí podruhé – vztah bývá jednorázovou interakcí*“ a tamtéž „*Například při návštěvě města druhého aktéra se znovu mohou setkat...*“), podobně nadužívána jsou slova „lokální“, „mobilní“, mající někdy popisný, jindy ale analytický význam (s. 16: „*Aktéři mi ve svých výpovědích přibližovali své translokální zkušenosti a vztahy v mobilní situaci*“ - kapitola predstavující multi-sided etnografii, nikoli tedy obsahující interpretaci výzkumu, jak by se z věty mohlo zdát). Důslednější pročtení hotové práce by také pomohlo odstranit občasné gramatické chyby, chybějící interpunkce či chyby ve větné stavbě.

S roztržitostí textu pak dle mého názoru souvisí určitá nedotaženost analýzy, která přeci jen spíše vykládá jednotlivé získané analytické kategorie, než že by skutečně syntetizovala získané poznatky. Při čtení textu mne mnohokrát napadlo, že celá řada poznatků o ambivalentní či „hybridní“ situaci couchsurferů (kteří např. považují za přátele v podstatě „cizí lidi“ (s. 27); samozřejmě se pohybují v *cizích* domovech a své *domovy* naopak dávají cizincům k dispozici; jsou trvale „na cestě“ a zároveň se snaží poznávat „lokální“ kontexty, lavírují mezi povrchností změny a potřebou hlubšího vhledu atd.) ukazuje nejen na ono zmíněné „*vyvázání se z postmoderny*“, ale rovněž na to, že koncepty „domova“, „přátelství“, „intimity“, „lokality“ atd. jsou v postmoderním světě zásadně redefinovány, nelze s nimi pracovat jako s koncepty moderními, tedy že nesou nové významy a právě takto redefinovány zřejmě umožňují propojení oněch zdánlivě disparátních rovin v životech aktérů. Řečeno

jinak – možná, že když Piotra nevyvádí z míry fakt, že je s neznámým cizincem zacházeno jako se členem rodiny, není to pouze proto, že je to součástí jeho couchsurferské role (s. 27), ale i proto, že definice „cizince“ a „přátelství“ v současném světě mu umožňuje (a nejen jemu) tyto kategorie daleko snadněji propojit.

Dobře lze mou úvahu ilustrovat na podkapitole o „outsiderech“ (s. 37), kde je vidět, jak autorka implicitně a nereflektovaně pracuje s *moderními* významy pojmů domova, cizosti, soukromí (intimity), přátelství apod. a předpokládá¹, že právě v těchto rámcích se pohybuje většina „outsiderů“ komunity, kteří dle ní považují CS za „nebezpečný, zvláštní, a nenormální jev“ (s. 37). Jako by tito „outsideri“ nebyli vůbec dotčeni proměnou uvedených (a dalších) kategorií, jako by nežili ve stejném postmoderním a všeobecně mobilním světě, kde se každý člověk neustále setkává s jinakostí (s „cizotou“), vstupující do intimního prostoru jeho každodennosti.

Shrnu-li své úvahy k analýze, zdá se mi, že autorka (přinejmenším místy) paradoxně *málo důsledně* umísťuje celý fenomén do kontextu postmoderního globalizovaného světa, který je přeci nejen teoretických rámcem, ale především a bytostně každodenní realitou všech aktérů, ať už jsou couchsurferi, masovými turisty nebo „místním“ obyvatelstvem. Vnitřní napětí a zdánlivé protiklady CS lze tedy chápat nikoli jako popření či vyvážání se, ale spíše jako projev samotné podstaty postmoderní globalizované sociální reality, která propojuje globální a lokální kontexty, pohyb a setrvání, intimní a veřejné, individuální a komunitní atd. (stejný základ mají koncepty „glokalizace“ či na první pohled vnitřně kontradiktorní pojmy jako „domorodý“ nebo „zakořeněný“ kosmopolitismus apod).

Jak jsem již uvedla, tyto poznámky jsou opravdu na okraj a autorce k zamyšlení. Celkově hodnotím předkládanou práci jako **velice zdařilou a nadstandardní, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji známku výborně.**

V Brandýse nad Labem

31. 6. 2015

Mgr. Markéta Zandlová, Ph.D.

---

¹ Píši „předpokládá“, protože autorka vykládá názor lidí mimo CS komunitu nikoli na základě jejich hlasu, ale podle toho, co jí řekli sami couchsurfeři. To je ostatně poměrně častý prohřešek mnoha absolventských prací; zde se naštěstí omezil na jedinou krátkou podkapitolu.